

Seat No. : _____

MA-I-44

April-2007

Sanskrit (Optional)

Paper-III

व्याकरणशास्त्रम्

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

(सिद्धान्तकौमुदी एवं व्याकरणशास्त्रम्)

१. (ङ) नीयेनामांथी ऋषि सूत्रो समजावो. (१०)

(a) Explain any **three** of the following aphorisms : (10)

- (क) तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् । १-१-९
(ख) अणुदित्सवर्णस्य चाप्रत्ययः । १-१-६९
(ग) मिदचोऽभ्यात् परः । १-१-४७
(घ) स्थानिवदादेशोऽनलूविधौ । १-१-५६
(च) अचोऽभ्यादि टि । १-१-६४
(छ) तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य । १-१-६६

(भ) परिभाषानां लक्षणो आपी, पाणिनीय परिभाषा सूत्रोनी उपयोगिता दर्शावो. (१०)

(b) Give the definition of a 'Metarule' and show the utility of Panini's metarules. (10)

अथवा/OR

(भ) नीयेनां शब्दोनी उपसिद्धि आपो. (गमे ते ऋषि)

(b) Give the word-formations (any **three**) :

सुद्धयुपास्यः । कृष्णैकत्वम् । प्राच्छति । हरेऽव । हरी एतौ । दैत्यारिः ।

२. (ङ) नीयेनामांथी ऋषि सूत्रो समजावो : (१०)

(a) Explain any **three** of the following aphorisms : (10)

- (क) स्तोः श्चुना श्चुः । ८-४-४०
(ख) उदः स्थास्तम्भोः पूर्वस्य । ८-४-६१
(ग) झलां जशोऽन्ते । ८-२-३९
(घ) डमो ह्रस्वादचि डमुणित्यम् । ८-३-३२
(ङ) विप्रतिषेधे परं कार्यम् । १-४-२
(च) प्रथमयोः पूर्वसवर्णः । ६-१-१०२

- (ब) सभजावो : (१०)
- (b) Explain : (10)
- अचि किम् ? कुमारी शेते । नाऽऽज्जलाविति सावर्ण्यनिषेधस्तु न दीर्घशकारयोः । ग्रहणकशास्त्रस्य सावर्ण्यविधि-निषेधाभ्यां प्राग अनिष्पत्तेः ॥
- अथवा/OR**
- पूर्वत्रासिद्धमिति 'रो री' त्यस्यासिद्धत्वाद् उत्त्वमेव । मनोरथः ॥
३. (ङ) नीयेनामांथी त्रश सूत्रो सभजावो : (१०)
- (a) Explain any **three** of the following aphorism : (10)
- (१) अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् । १-२-४५
- (२) सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ । १-२-६४
- (३) यस्मात् प्रत्ययविधिस्तदाहि प्रत्ययेऽङ्गम् ॥ १-४-१३
- (४) ह्रस्वनद्यापो नुट् । ७-१-५४
- (५) बहुषु बहुवचनम् । १-४-२१
- (झ) नीयेनामांथी त्रशानी रूपसिद्धि दर्शावो : (१०)
- (b) Give the word-formation of any **three** : (10)
- हे राम । रामाः । रामान् । रामेषु । रामाभ्याम् । रामैः ॥
४. (ङ) नीयेनामांथी गमे ते भे वार्तिक सभजावो : (१०)
- (a) Explain any **two** of the following varttikas : (10)
- (१) सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे ।
- (२) अप्रयुक्ते दीर्घसत्रवत् ।
- (३) ज्ञाने एव धर्मः ।
- (४) लोकतोऽर्थप्रयुक्ते शब्दप्रयोगे शास्त्रेण धर्मनियमः ।
- (झ) सभजावो : (१०)
- (b) Explain (10)
- रक्षोहसामलध्वसंदेहाः प्रयोजनम् ॥
- अथवा/OR**
- व्याकरणाध्ययनस्य गौणप्रयोजनानि ॥
५. नीयेनामांथी गमे ते भे उपर टूकनोध लभो : (२०)
5. Write short-notes on any **two** of the following : (20)
- (१) अष्टाध्याय्यां लाघवसिद्धेः प्रयुक्तयः ।
- (२) मुनित्रयाणां जीवनं कार्यविशेषश्च ।
- (३) प्रक्रियाग्रन्थानां समुद्भवः विकासश्च ।
- (४) पाणिनेः शब्दसिद्धेः क्रमः पद्धतिश्च ।